FULLS ARENYENCS DE
CULTURA
Núm. 02 - Setembre 2000

L'escriptor Ferran de Pol i Arenys de Munt

Agustí Barrera Puigví
Teresa Bertran
Francesc Forn Salvà
Josep-Vicent Garcia Raffi
Carles Móra Tuxans
M. Assumpció Ribas
Àngels Salichs Pont
Baldomer Torrent Crous

02

Ajuntament d'Arenys de Munt

Uns mots de presentació

Teniu a les vostres mans el número 2 dels *Fulls Arenyencs de Cultura*. Aquesta edició, que va dedicada a la vida i a l'obra literària de Lluís Ferran de Pol, és un recull de les ponències que es varen presentar a la taula rodona que va tenir lloc el dia 7 de maig d'enguany, a l'antiga masia de l'autor, la que avui coneixem com a llar d'infants La Caseta Amagada.

Des de l'Ajuntament ens plau molt haver impulsat aquesta edició, que ha tingut també un mecenatge privat, i estem segurs que servirà per a popularitzar entre nosaltres l'enyorat autor arenyenc, mestre de novel·listes.

Ferran de Pol va viure vint-i-cinc anys a Arenys de Munt i, sense por d'errar, afirmem que la seva obra literària es va veure influenciada per l'estada al nostre poble, de la mateixa manera que l'exotisme i els colors del Mèxic que el va acollir acabada la guerra civil varen ser decisius per a la seva evolució creativa.

En l'obra *Miralls tèrbols*, Ferran de Pol narra com una via, utilitzada per les vagonetes que transportaven les pedres per a la construcció del port, unia els pobles del "Muntreny" i del "Mareny". Estem segurs que aquest escriptor il·lustre, fill d'Arenys de Mar i resident molts anys a Arenys de Munt, va sentir les dues poblacions tan estretament unides pels camins de la comunicació cultural, com, a la vida real, ho varen estar mitjançant la via que descriu.

Volem acabar aquesta presentació engrescant-vos a la lectura d'aquestes ponències que, amb saviesa i mestratge, ens ofereixen els seus autors, alguns dels quals varen compartir molts moments de la vida de l'eminent escriptor. Però en aquest cas no ens conformem amb això, us animem també a llegir les novel·les de Ferran de Pol, a comprovar la seva gran amenitat i interès argumental, i a gaudir del seu estil impecable.

Miquel Verdura i Bilbeny
Regidor de Cultura

Edita: Ajuntament d'Arenys de Munt
Amb la col·laboració de La Caseta Amagada

Impressió: Nova Impremta 3, S.L.
Canet de Mar (El Maresme)

Dipòsit legal: B-26210/2000

FULLS ARENYENCS DE
CULTURA
Núm. 02 - Setembre 2000

L'escriptor Ferran de Pol i Arenys de Munt

Agustí Barrera Puigduví
Teresa Bertran
Francesc Forn Salvà
Josep-Vicent Garcia Raffi
Carles Móra Tuxans
M. Assumpció Ribas
Àngels Salichs Pont
Baldomer Torrent Crous

Ajuntament d'Arenys de Munt

Nota introductòria

L'escola bressol **La Caseta Amagada**, amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Arenys de Munt, va organitzar un acte commemoratiu i d'homenatge a la persona i a l'obra de l'arenyenc –de Mar i de Munt– : **Lluís Ferran de Pol**. Acte que tingué lloc sota els porxos del mas, al rial del Panagall, un agradable migdia assolellat de diumenge, del 7 de maig d'enguany.

Amb l'assistència d'autoritats locals d'ambdues viles i un nombrós grup d'arenyencs d'amunt i d'avall. L'alcalde, Andreu Majó, descobrí una placa commemorativa, que recorda per sempre més l'estada de l'il·lustre personatge al mas.

Des d'aquí l'agraïment a Àngels Salichs, directora de La Caseta Amagada, per la seva iniciativa i interès, que possibilità l'acte i aquest record perdurable.

Tot seguit transcrivim les intervencions dels qui formaren la taula, amb una cronologia del període en què residí Ferran de Pol a Arenys de Munt, paral·lelament a les cronologies dels fets més rellevants a nivell local i a Catalunya, a càrrec de Josep-Vicent Garcia i Francesc Forn.

El mas vist per un forat

Àngels Salichs i Pont

No fa gaire temps, vaig descobrir un mas que començava a amagar-se darrere grans edificacions de formigó. Vaig visitar-lo encuriosida i un cop a dins, enmig d'aquelles parets, vaig veure la possibilitat de fer realitat el meu somni.

El seu aspecte era deixat, però malgrat això, oferia uns racons insòlits i molt especials: un banc de pedra al voltant d'una vella magnòlia, una petita pèrgola coberta per una glicina que no gosava créixer i un porxo fantàstic on podies perdre la noció del temps.

Em va indignar la indiferència i el desinterès que va mostrar l'Administració en aquell moment per l'ús que es pogués donar a aquell espai. Potser per aquest motiu vaig lluitar amb més força per aconseguir el que volia: tornar la vida al mas. I qui millor ho podia fer que la mainada, sobretot els més petits. Estic convençuda que si en Lluís Ferran de Pol pogués veure-ho per un forat estaria orgullós de contemplar els infants corrent pel seu hort i escoltar les cançons que omplen la casa. De ben segur que ell s'hi afegiria, seient a la rotllana i explicant-los algunes de les seves rondalles.

Presentació

Baldomer Torrent i Crous

Lluís Ferran de Pol, nasqué a Arenys de Mar el 17 de gener de 1911, dins d'una família ben arrelada a aquella vila marinera, i que donà al poble il·lustres i lletrats personatges, com el bisbe Vilà i Mateu, i el bisbe Pol.

Ferran de Pol, ja des de la seva infància, va viure amb les lletres i la literatura. Alternà al llarg de la seva vida l'exercici de la professió d'advocat amb la del periodisme, i amb l'art de la literatura, abastant des dels contes infantils, passant per l'assaig, fins a la novel·la, i al teatre fins i tot. Fou la seva vida intensa en tots els sentits, i de manera especial el seu amor a la terra i a les lletres.

Català i demòcrata, patí com tants d'altres contemporanis seus, malauradament, la crueltat de la guerra en el seu propi cos i fins a l'exili.

Fou en retornar de Mèxic, país i terra que portà des d'aleshores ja sempre dintre seu, que decidí establir-se al nostre poble, i concretament en aquest mas. Aquí visqué, amb la seva família, entre el 1949 i el 1974, any que retornà a la seva vila natal d'Arenys de Mar.

Per tant, pràcticament durant vint-i-cinc anys de la seva vida fou un arenyenc de Munt més; tot i que mantingué una estreta relació, tant professional com social, amb els seus convilatans de Mar.

Participem, doncs, des d'Arenys de Munt, també, del privilegi d'haver acollit un prohom de les lletres catalanes i un patriota –el 1986 li fou concedida la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, i des de 1997 és Fill Predilecte de la Vila d'Arenys de Mar. Fou entre aquestes parets, entre els carrers i els turons d'aquest Arenys, que en Lluís Ferran de Pol va escriure una bona part de la seva producció literària.

Fem-nos, per tant, dignes acollidors de la seva obra, del seu pensament. Redescobrint en Ferran de Pol i la seva obra, ben segur que ens farem més catalans, més areyencs, més ciutadans del món, oberts a les gents i als pobles, i a les seves cultures; i, alhora, enamorats de la terra que ens acull.

A Arenys de Munt tenim una feina pendent, tot just encetada amb en Domènec Perramon, que és redescobrir els nostres avantpassats i les nostres arrels. L'acte d'avui pot ser-ne una engruna, d'aquesta massa que cal anar fent créixer.

I entrem ja en el contingut d'aquesta taula : Lluís Ferran de Pol i la seva obra literària.

L'INTEL·LECTUAL COMPROMÈS

Agustí Barrera i Puigví

Amics, amigues, representants de l'Ajuntament d'Arenys de Munt, bon i assolellat diumenge de maig.

Per una qüestió d'alfabet, és a mi a qui primer em pertoca de parlar en aquesta taula rodona. De bell antuvi us diré que no sóc ni un especialista ni un estudiós de l'obra de Ferran de Pol, el meu mèrit resideix a haver-me especialitzat en la guerra dels tres anys (1936-39) i en els seus homes, en els seus protagonistes; és per això que m'interessa el tinent d'artilleria de l'Exèrcit Popular, Lluís Ferran de Pol i la seva trajectòria vital i literària. Devem un homenatge a l'intel·lectual i patriota que visqué a casa nostra des de final de 1948 al seu retorn de Coyoacan (Mèxic), fins a l'any 1974, que anà a viure a Arenys de Mar.

Així, durant 25 anys, potser la seva època més creativa, quan va escriure *Abans de l'Alba* (1954), *La ciutat i el tròpic* (1956), *Érem quatre* (1960) i *Miralls tèrbols* (1966), Ferran de Pol és hoste del nostre poble, probablement s'inspirarà en alguns dels elements del seu entorn, alguns dels seus protagonistes tindran referents d'Arenys de Munt.

Amb aquest homenatge s'ha volgut treure de l'oblit no pas la figura del nostre novel·lista sinó el fet que durant tant de temps convisqués amb nosaltres; pensem que això honora el nostre poble.

Ferran de Pol és un intel·lectual marcat per tres elements que identifiquen bona part de la seva generació: la guerra, el camp de concentració i l'allunyament de la terra, l'exili. S'autoanomena fill de la derrota, malgrat que al llarg de la seva vida mai es considerà un vençut, ans tot el contrari, demostrà el seu esperit combatiu ben viu i, com diu el poeta sinerenc, "es mantingué per sempre més fidel al servei del seu poble"; això ho féu intentant de refer la unitat nacional de catalans, valencians i balears, amb un extraordinari optimisme i fe en el futur de la nostra terra.

Pensem que ben segur restes d'aquest optimisme, del seu vitalisme i creativitat encara són vivents en les parets del mas Ferran de Pol. És per això que el creiem un espai idoni perquè s'hi estiguin els nostres infants, amarats d'aquest sentit vital i d'amor a la terra que sentia Ferran de Pol. Ell, l'home que es reclamava hereu de la línia de pensament d'Antoni Rovira i Virgili i dels valors humans i polítics rerpresentats per Francesc Macià, Pompeu Fabra i Pau Casals.

Quaderns de l'Exili és potser amb els *Quaderns d'Estudi Polítics Econòmics i Socials* (1945-47), Perpinyà, una de les revistes més prestigioses i de més

nivell teòric i de reflexió politicocultural de la immediata postguerra. Aquella fou publicada a Coyoacan (Mèxic, 1943-47), n'aparegueren 26 números i el seu tiratge oscil·la entre els mil i els quatre mil exemplars. El nucli impulsor estava format per Joan Sales, Raimon Galí i Lluís F. de Pol. Al llarg de la seva col·laboració a *Quaderns de l'Exili* hi podem observar la voluntat de construcció d'una idea mítica de Pàtria, com a element de mobilització popular, la seva crítica a un nacionalisme de dretes i la voluntat de fusió entre el nacionalisme polític i el moviment obrer. És de la unió ideològica d'aquests dos conceptes-força –que deia ell– que en sortirà " la llibertat interior i exterior dels nostres Països"

Al llarg de la seva obra observem un esforç palès per tal d'entendre la naturalesa humana, les seves contradiccions, il·lusions, per a copsar el ver sentit de la vida, el perquè del comportament dels humans, l'anàlisi de les passions, la dissecció de la condició humana, de la mort, de l'instint, de la raó, de la cultura.

El programa dels *Quaderns de l'Exili* estava fixat en "El nostre acte de fe": "Catalunya, València i Balears són tres Països i una sola Nació"

Els sis punts dels *Quaderns*:

1. És missió de la nostra època fer la unitat dels catalans, valencians i balears.
2. La nostra Nació ha d'aspirar a la sobirania però no a l'aïllament.
3. Tota llibertat és il·lusòria quan no es compta amb els mitjans per defensar-la.
4. No hi ha autèntic nacionalisme sense sentiment de la igualtat de tots els compatriotes.
5. La cultura ha de basar-se en els caràcters nacionals i estar al servei de l'home.
6. El desastre nacional de 1939 marca el principi d'una nova època.

Aquests punts eren l'orientació doctrinària bàsica que acceptava el grup redactor dels *Quaderns*.

Lluís Ferran de Pol escrigué gairebé una quarantena d'articles a *Quaderns de l'Exili*, molts eren sense signar, d'altres redactats conjuntament amb Joan Sales. Jo n'he localitzat alguns. A *Cultura i "cultura"* fa una crítica al culturalisme eixorc i defensa que la cultura ha de ser el resultat del xoc amb la vida i que hi ha d'haver una interacció directa entre la vida i l'obra cultural. A *Un de tants* explica la seva peripècia personal i la dels soldats que comanava en el pas del riu Ebre el dia de Sant Jaume de 1938, quan s'inicià la

batalla que durarà tres mesos i mig. A *La nostra feina* es pronuncia sobre el fals dilema de la nostra cultura locals o universals i diu que el que cal és la defensa de la nostra nació perquè sinó ningú ho farà per nosaltres. Segueix *Els valents, els covards i l'exèrcit. A la grandesa de Lluís Companys* el reivindica com a màrtir de tota la Pàtria; per cert que enguany, aquest octubre, es commemorarà el seixantanari del seu afusellament.

Tot i que no en tinc cap mena de constància, gairebé ben segur que Ll. Ferran de Pol coincidí a Coyoacan amb J.M. Miquel i Vergés (Arenys de Mar 1903 - Coyoacan 1964). V. Riera Llorca a *Nou obstinats*, Editorial Selecta 449, pàgines 83-101, explica que J.M. Miquel i Vergés tenia a casa seva un gran rellotge que marcava tot l'any l'hora d'Arenys, fins aquí pot arribar l'enyorament de la terra.

Jo penso que hi ha al Maresme el que anomeno "Els tres cavallers de l'ideal": Ll.Ferran de Pol, F. Cucurull i Esteve Albert. En voldria destacar del primer dos llibres cabdals: *Miralls tèrbols* (1966) on descriu l'Arenys de Mar dels anys anteriors a la II República, amb l'ascens del moviment obrer i la construcció del Port i després *Érem quatre*, treball d'instrospecció on manté una visió decadent de la cultura urbana occidental i critica el fals progrés de les societats industrialitzades, tot intentant de recuperar el missatge de les cultures preindustrials. En aquest aspecte podríem dir que és un precursor dels moviments ecologistes i de certs corrents filosòfics orientalistes, vinculats a concepcions intuïtives, vitalistes i irracionals, com a camí d'autorecerca en la descoberta de la pròpia personalitat.

La següent informació la dec a l'Assumpció Ribas: a l'antologia d'articles *De prop i de lluny*, Editorial Selecta 462, hi ha una "Carta des d'Anglaterrra" que es pot identificar com a escrita per D. Perramon, adreçada a Ll. Ferran de Pol que aleshores es troba al camp de concentració de Sant Cebrià (Catalunya Nord). Domènec Perramon en la carta li explica que viu al castell de Lord Queenborough, prop d'Oxford. La crítica, encertada, que fa F. de Pol a la carta del seu amic és àcida, mordaç, aspra, en un estil que es repetirà al llarg de la seva obra.

Les meves darreres paraules en homenatge al tinent de l'Exèrcit Popular, el català que es mantingué en l'amor i la defensa de la Pàtria. A ell, honor!

Gràcies!

Aproximació a l'obra literària de Ferran de Pol

Carles Móra i Tuxans

La primera influència literària que possiblement va rebre Ferran de Pol fou a través de la memòria i dels records que li arribaren sobre el seu avi patern, gran lector, d'idees avançades, en la línia de Valentí Almirall i Francesc Pi i Margall. Casa seva era plena de llibres, entre ells, totes les aventures de Stanley a l'Àfrica negra, autor ja convertit en mite per Ferran de Pol, que llegiria i rellegiria constantment, i que entroncaria amb les aventures de Josep Baralt, emparentat amb la seva família, gran vertebrador de les històries de viatge que li explicava constantment la seva mare. Gran coneixedor de la Bíblia, semblantment al seu compatriota Salvador Espriu, del Quixot, de l'obra d'Ausiàs March, féu llargues estades al mas Vila de Vallgorgina, mentre que Espriu les faria a Can Gatosa de Viladrau, i ambdós autors quedaren fascinats per la parla autèntica, casolana, d'arrels molt viscudes, que allí es feia servir com a eina de comunicació quotidiana. A partir dels disset anys –literàriament precoç igual que Espriu– ja comença a oferir, amb «Els hereus de Xanta» –guanyadora d'un premi extraordinari– una mostra important de la seva imaginació i simbolisme polític, a través de la força d'un poble victoriós malgrat que ha de patir un èxode i una persecució constant. Joaquim Ruyra, que aleshores passava llargues temporades a Arenys de Mar (tema tractat per Josep Maria Pons i Guri) l'encoratjà i li donà bons consells. A partir del 1932 i sota la influència d'un seu amic –Josep Maria Miquel i Vergés– escriu en una revista arenyenca, *Oreig*, on destaca per la seva imaginació rica i la seva expressivitat literària fruit possiblement de la seva gran afecció a llegir. El viatge, la llegenda, l'aventura, són temes que sovintegen a les seves obres. Les crítiques literàries –plenes d'anàlisis fondes sobre l'obra de diversos escriptors– sorprenen els autors més consagrats; més que periodisme, ja constituïa literatura. L'atzar vol que faci amistat amb el dibuixant i bibliòfil Francesc Arnau i amb l'escultor Josep Barrera que li obren un món literari i artístic molt enriquidor. D'aleshores ençà no pararà de llegir a bastament: el món clàssic, el medieval, el renaixement... i tot amb una gran il·lusió i entusiasme. Arnau no parava de deixar-li llibres i, a la manera d'un club de poetes i artistes feien tertúlies on dibuixaven, pintaven i bescanviaven experiències. El 1935 una nova revista a Arenys de Mar, *Salobre*, en tornava a fer notar una atípica qualitat literària en un escriptor tan jove i que de fet ja anunciava les seves possibilitats de futur, que es van veure confirmades dos anys després amb la concessió del premi Narcís Oller, amb l'obra *Tríptic: el sàtir, el frare, la donzella*, superant autors molt més coneguts i consagrats com ara Oliver, Bartra, Calders, Jordana o Clarassó. El llibre torna a ser una obra farcida sovintment de fantasies, ironia i humor desmitificadors de la més pura ortodòxia (semblantment al que fa Espriu a *Les roques i el mar, el blau*) en què obliga el lector a participar-hi i descobrir els personatges mig

encoberts com si es tractés d'un joc en què es mouen entre la ironia i el fatalisme, on mostra una gran habilitat per a l' observació, la inventiva, els efectes inesperats i la construcció sintàctica i literària que s'hi mostren modèliques; en aquest sentit, llegir Ferran de Pol és un luxe.

La lectura de la *Història Nacional de Catalunya*, de Rovira i Virgili, juntament amb el seguiment d'en Francesc Macià, Pompeu Fabra i Pau Casals entre d'altres, l'anima a lluitar per a la creació d'una literatura catalana d'un país que ell desitja emancipat políticament, federat i independent. Escriure amb convicció i professionalitat esdevé un veritable servei al país.

Després de ser ferit a la batalla de l'Ebre i de ser ascendit a tinent d'artilleria escriu, a la manera de *L'amic retrobat*, una sèrie d'històries on destaquen una sèrie de personatges que van a la recerca de les seves arrels. Entre les tècniques narratives hi ha l'ús freqüent de diferents narradors amb distints punts de vista (entre ells el de perspectivisme, per arribar al lector i convèncer-lo més) i força trets autobiogràfics, característiques que es tornen a trobar a *La ciutat i el tròpic* i a *Érem quatre*. Ferran de Pol havia planejat altres obres que parlessin de la guerra i del macabre alçament feixista del 18 de juliol del 1936; el material que va escriure és descrit amb detall per Josep Vicent Garcia al seu llibre *Lluís Ferran de Pol i Mèxic: literatura i periodisme*. En aquesta època, l'any 1938, edicions Proa li edita la traducció de *L'olla d'or*, de Hoffmann; el director, Joan Puig i Ferreter, en va destacar l'originalitat de la versió en la línia de la millor escola de traductors, entroncant amb una tradició de més de quatre segles amb Fra Antoni Canals com a punt de partença.

Després de passar per la trista i desgraciada situació de l'exili –on patí les condicions inhumanes dels camps de concentració– arribà a Mèxic i aconsegueix treballar a *El Nacional* on publica multitud d'articles que constituïen el llibre *Campo de concentración* i després *De lluny i de prop*, sobre aquestes tràgiques experiències, amb una clara intenció de denúncia de les injustícies que encara pateixen milers d'ésser humans que no han comès cap delicte. Ferran de Pol es constitueix en defensor, en profeta que desitja canviar el rumb de la història, en autor implicat en el redreçament de la dignitat humana (ara com ara aquesta línia de denúncia hauria de tornar a envigorir-se). Els textos, de temàtica molt íntima, físicament i moralment, s'escriuen amb molta intensitat. Ferran de Pol ho ha perdut tot: la sensació de fracàs i de derrota és obsessiva; el procés d'animalització que han hagut de patir els exiliats és humiliant: fam, fred, set a tothora, se sent desprotegit i atacat constantment. Aquests articles estan plens de denúncies contra el feixisme i la repressió del general Franco. A l'exili es donà el fenomen social singular de l'aparició de la literatura catalana acompanyada de tertúlies, festes, presen-

tacions, reunions, la qual cosa era un autèntic eix integrador: eren hereus dipositaris d'una llengua prohibida i la seva tasca comportava la possibilitat que aquesta subsistís, malgrat que fos a mils de quilòmetres de la pàtria. I amb tot, i malgrat la dissort, els catalans tornaren a donar un exemple d'integració, aquesta vegada incorporant gran part de la cultura indígena, rural i precolombina a les seves obres. Membre de la Comissió de Cultura, col·labora al *Full Català* i als *Quaderns de l'Exili* sota la direcció de Josep Carner; a la *Revista de Catalunya* i amb la Fundació Ramon Llull, a part de fer-ho amb *El Nacional*. És indiscutible que l'any 1948 Ferran de Pol havia evolucionat literàriament, sobretot en profunditat i en originalitat. Les experiències passades farcides de dissort, els viatges i el coneixement profund de les cultures autòctones l'havien marcat definitivament. Fruit d'això sorgí una de les obres més agraïdes pel públic català, sobretot des que la recuperació de les editorials en la nostra llengua fou una realitat, esperada des de feia molts anys; em refereixo a *Abans de l'alba*, una obra inspirada en *El libro del Consejo* i sobretot en les llegendes de Pópol-Vuh, un llibre mil·lenari sobre la història dels homes i dels déus, sobre els orígens de la humanitat interpretats per les antigues tribus quitxés guatemalenques, maies i asteques, amb inestimables aportacions de les antigues cultures indígenes, destruïdes brutalment per l'agressiva colonització de l'home blanc, circumstància patètica i inadmissible que encara plana sobre les minories ètniques del nostre planeta (i qui les denuncia?). *Abans de l'alba* és una obra que ens féu descobrir la sensibilitat per altres cultures, en una societat dominada pel franquisme i la repressió, en una escola que no admetia altres llengües ni ensenyava cap altra cultura que no fos l'oficial. A les tardes-vespre de ja fa trenta anys *Abans de l'alba* es constituí en un pont de diàleg amb altres cultures que havien sobreviscut a terribles adversitats com la nostra. El seu llenguatge se m'oferí àgil, intel·ligent, amè i sobretot, savi, en la més pura línia d'un Ruyra magistral i clàssic. Així, Rafael Tasis en feia la següent valoració: "Trobar-nos amb aquest idioma sucós, ric de mots i de girs populars, expressiu i vehement, dóna una sensació refrescant, de retorn a les fonts vives d'una llengua ensems culta i espontània, capaç de tots els matisos i de totes les finors. Una llengua que, només de sentir-la degotar joiosament a la vostra orella, ja té melodies i ritme de poesia de la més autèntica". La il·lusió d'un llenguatge fantàstic i misteriós, present a les obres del nostre preat autor quan era jove, gairebé nen, hi continua bategant. La constant interpel·lació al lector que s'hi veu abocat amb un interès que l'entusiasme i el fa seu: "Jo sóc fill d'un Serpent Emplomallat. El meu destí no és la Terra, sinó el Cel... Però si jo i altres com jo vivim ara a la Terra és per vetllar l'obra dels déus i per lluitar en nom del Cel contra el Xibalbà. Vivim temps difícils; al voltant de cada cosa nounada es lliura una invisible batalla...Tornarà la Terra al primitiu no-res, a la solitud i a la fosca inundació dels orígens? O bé, el Sol, la Lluna i les estrelles il·luminaran una Terra forta i acolorida on

se succeiran les generacions dels homes de l'alba? "Una clariana dèbil va aparèixer a l'Orient. A poc a poc va tornar-se de color roig i or". I amb l'albada reneix l'esperança del poble català que camina vers la seva llibertat. Ahir vàrem poder viure Germania 2007 amb Lluís Llach i Miquel Martí i Pol, que ens recordaven que la cançó ve als nostres llavis amb un cant d'esperança; que ara tenim a les mans i en el cor les mans per obrir horitzons, perquè tot està per fer i avui tot és possible. Dependrà de nosaltres, de l'actitud davant la nostra cultura, del compromís que hi adoptem. Ferran de Pol n'és un referent obligat, per als arenyencs, per als catalans. La seva vida i obra constitueixen un testimoni essencial per entendre la nostra història i estimar el nostre poble. I és responsabilitat ben nostra de saber-lo fer arribar a tothom, a través de les escoles i les institucions locals; emprenent iniciatives originals i efectives perquè no esdevingui, com ha succeït força vegades amb els nostres intel·lectuals, una flor d'estiu. L'obra de Ferran de Pol pot ser vertebrada interdisciplinàriament –història, geografia, literatura–, és plena de matisos pictòrics, acolorits, s'hi poden recollir i referenciar els costums i tradicions i és un excel·lent punt de referència per tractar la vessant de la globalització; però, sobretot, és l'actitud del mateix autor la que ens permet educar en uns valors. En una època en què l'ensenyament ens permet adaptar els currículums de les matèries per atendre al més bé possible l'actitud i aptitud de l'alumne/a, és una autèntica negligència el fet de no utilitzar els nostres intel·lectuals per desenvolupar hàbits que ens garanteixin un futur més just i ens assegurin l'existència com a poble: la fidelitat és una garantia per a la supervivència.

Tant de bo que sapiguem fer arribar Ferran de Pol als nostres fills i que la societat catalana que els toqui viure sigui com la que desitjava Ferran de Pol amb tot el cor: lliure d'esclavatges repressors, on el diàleg i la dignitat humanes siguin la proclama més extesa. I per acabar, un consell savi: llegiu l'obra de Ferran de Pol; és el camí més recte per conèixer-lo i estimar-lo.

Lluís Ferran de Pol, als anys seixanta

La seva actitud vital

Teresa Bertran

Bon dia.

Primer de tot felicito l'Àngels Salichs que, respectant el mas dels Ferran de Pol, ha sabut bastir aquesta Caseta Amagada, i li agraeixo que m'hagi invitat a participar en l'acte d'avui.

La bona veritat és que jo no havia estat mai en el mas mentre hi vivien els dos escriptors i que aquesta és la primera vegada que hi entro. Els meus pares, en canvi, sí que solien pujar a visitar-los i me n'explicaven detalls. Uns curiosos galliners portàtils que teníem a l'horta de casa provenien justament d'aquí. Es veu que en Lluís Ferran havia importat aquella novetat de fora, i el meu pare –perdedor de la guerra del 36 com ell– es proposava de construir-se un petit clos rural a les terres paternes, a imitació de l'amic que havia tornat de l'exili. L'un i l'altre estimaven el país, els boscos, la cacera i la llengua, la bona llengua de pagès. Els galliners van arribar al mas dels meus avis, a Arenys de Mar, el 1949, tres anys abans de néixer jo.

El 1954, l'editorial Selecta publicava *Abans de l'alba* de Ferran de Pol. La història del Xibalbà i de l'Averneta, un xic abreujada en llavis de la meva mare, va ser una de les primeres contalles que vaig sentir en aquest món, potser la més important, perquè en aquest cas l'autor era per mi un ésser de carn i ossos. Les visites d'en Ferran –que li deien a casa– els seus consells, la deferència que em prodigava, van eixamplar el meu horitzó infantil i, més endavant van influir en la meva vocació. Ferran de Pol ha estat el mestre més pròxim que he tingut. Com que ell ja hi era quan vaig néixer, no sabria precisar quan vaig començar a conèixe'l, però sí que puc dir que la seva presència va ser constant al llarg de les vicissituds de 43 anys de la meva vida.

Si hagués de definir en un sol mot la marcada personalitat de l'escriptor, triaria el mot "coherència". Coherència entesa com a identificació de l'home amb l'obra, de les idees amb els actes.

La fidelitat a la pàtria, la literatura al servei d'aquesta pàtria i un immens amor a la vida resumeixen per mi l'actitud de Ferran de Pol. Si m'ho permeteu, il·lustraré aquesta síntesi que traço amb alguns fragments...

Pere Calders, arran de l'homenatge de 1992, va fer ressaltar el seu:

"(...) sentit finíssim de la ironia, que li feia escapar el riure i el feia aflorar als altres quan les coses serioses perdien pes i mostraven febleses. (...) un

profund sentit del ridícul –deia– l'ha dotat d'una exquisida discreció i en fa un cas força singular dins el gremi d'escriptors. (...) no li ha agradat mai gaire parlar dels seus escrits, sobretot en el sentit de concedir-los uns valors i unes gràcies que, en tot cas, aprecia molt més quan els hi han reconegut els altres. I sempre, que consti, sense perdre el món de vista a causa dels elogis. Jo diria (i espero encertar-la als seus ulls) que dóna molta més importància a l'idioma, a l'eina de la qual se serveix per expressar-se, que no pas a fer-se reconèixer un talent que no li ha estat regatejat."

Calders l'encertava de ple. Els qui hem conegut de prop Ferran de Pol, podem afirmar que no l'havíem vist mai interessat pel nom, per la fama, ni per cap mena de remuneració. Com un alquimista, havia trobat en la parla la primera matèria i, alhora, la matèria transmutada –convertida en una arma al servei del nostre país vençut. Gran llegidor dels clàssics antics i medievals, perseguia un model de llengua literària útil per a després de la derrota; el model que defensa en un dels Punts de *Quaderns de l'Exili* "Ambicionem un estil directe, senzill i digne, subordinat a l'obra"; el model que torna a defensar en boca del protagonista (un català a Mèxic) de la novel·la *Érem quatre*:

"(...) Compte: l'aigua és dòcil en el somni, però irreversiblement rebel en el fracàs. I si no trobem... (...) Paraules: mar, vas, color, àmfora, trobar... Només hauria faltat que, en comptes de vas, hagués dit veire, com els qui, poetes a la meva llunyana terra, jugaven a escamotejar el pes de les coses... Jo també, com els poetes del veire, voldria minar la realitat, obrir-hi camins subterranis a través de l'esperança, buidar-la, amansir-la, somiar-la, escamotejar-la, en fi. Tornem a començar, però al pa, pa, i al vi, vi."

Sí: "Al pa, pa, i al vi, vi" fou el seu objectiu. I va aconseguir com pocs escriptors ser responsable del valor de cada paraula. Joan Sales, ja en el 1956, el felicitava per carta amb aquests termes:

"Tu dius el que has de dir, ni més ni menys, amb les paraules justes amb què s'ha de dir, paraules que prens del català de debò i no d'aquell català imbècil de pura literatura."

I Pere Calders, en l'homenatge de 1992 a què m'he referit, va dir-nos a tots:

"(...) Ara que torna l'absurda polèmica entre el català light i el català heavy, em sembla molt a tomb de dir que en Ferran de Pol se servia d'un model que em va atreure des de les primeres pàgines que vaig llegir-li. I ja fa anys, d'això! L'absoluta correcció, sense fer concessions al català xava que en

aquells temps era el qualificatiu de la llengua del carrer, ni cedir a puritanismes de laboratori, em va semblar que era el camí a seguir."

Pel que fa al pensament polític estricte, el professor Castellanos remarca la influència de la *Història Nacional de Catalunya* de Rovira i Virgili en el jove Ferran de Pol: "D'ell va aprendre l'actitud constantment combativa, la identificació de la pàtria amb totes les terres de parla catalana i la base ètnica i històrica de la nació."

El mateix Ferran reconeixia per escrit el que tots li havíem sentit afirmar una vegada i una altra: "Si jo vaig prendre part a la guerra del 1936-39, si vaig anar a un camp de concentració, si em vaig exiliar i si de retorn em dedicava novament al conreu únic de la meva parla, tot fou degut a les paraules guiadores del Mestre."

Per resumir, finalment, l'actitud vital que dóna nom a la meva intervenció, repetiré l'"immens amor a la vida" que he citat en començar i deixaré que uns passatges del llibre *De lluny i de prop* ens el transmetin:

Durant la visita a la Font de la Vida –aquella font que buscava Ponce de León a Benimí, la Florida– i pensant en l'anhel de Vida eterna, de joventut immarcescible, l'escriptor havia formulat, tot bevent la famosa aigua, una oració:

"–Que aquest viure meu no pari mai. Que sempre sigui, o em senti, jove. Que m'agradi eternament la carn a la brasa i el vi negre, el pa torrat i la fruita madura. I uns ulls clars, i una mà dins la meva mà... Que mai no deixi d'admirar; que, quan pugui ajudar, ajudi. I que no m'abandoni l'alegria, ni el gust de veure coses noves. Així sigui...

(Una mica més avall, i perquè l'aigua els ha estat servida en vaset de paper per una senyoreta uniformada, reflexiona:)

"(...) Jo també me'n ric, de l'escena i de tot plegat. Però en el fons estic content d'haver pregat abans, entre dents, avergonyit, el prec vulgar de continuar sent com sóc, res de l'altre món, però que a mi em bastaria; que la joventut no em deixi mai o, almenys, que no em deixi fins al moment de morir."

Un prec, aquest, que els qui vam acompanyar-lo fins al darrer dia en aquest món que coneixem, podem testimoniar que va ser escoltat.

Abans d'acabar, i per agrair a l'Àngels Salichs l'esforç que ha fet per conservar aquest mas, voldria llegir encara un altre fragment de Ferran de Pol:

unes ratlles en què compara el camp dels Estats Units, concretament el d'Arkansas, amb el nostre, i que em semblen molt adequades a la festa d'avui.

"(...) El camp, el que jo en dic camp, mai no acabava de mostrar-se'm als Estats Units. (...) No sé si és la depriment igualtat de les cases de camp –totes blanques i verdes, totes de fusta, com acabades de pintar–, que m'entristeix. És una successió interminable de granges en sèrie i sense cap imaginació. (...) Potser perquè el camp és per a mi, en gran part, la clàssica aparença de la vella masia –sempre personal i distinta dintre el cànon de les seves línies–, aquestes cases uniformes em semblen irreals. Per a mi la casa de camp enfonsa les arrels centenàries en un terreny antic; l'han acrescuda amb ràfecs i finestres, amb porxos i rafals que són l'aportació de cada nova generació; aquí es clivella de cansaments, allà respira amb un nou vigor a l'ala acabada d'estrenar; aquí les pluges i els anys han patinat de verd els seus murs situats a l'obaga, i enllà brilla el blanc a la part que dóna al sol. Són casals per a durar eternament, per a donar el rostre a la ventada, per a desafiar els aiguats, per a envellir generació darrere generació, i esquerdar-se i podrir-se lentament, amb un ritme de vida ampli, amb una pausada respiració centenària. I, no sé, aquestes casetes americanes on mai no falta ni el bany ni una cuina brillant i moderna, em fan l'efecte de noies frívoles, satisfetes de la seva forçosa fugacitat, de les seves primes parets de fusta, de les seves cortinetes i del seu dibuix prefabricat..."

Se m'acaben els deu minuts... Només hi afegiré un nom: Esyllt T. Lawrence, l'escriptora gal·lesa, companya constant de Lluís Ferran de Pol i bona amiga i consellera dels amics de tots dos. La coneguda frase "darrere un gran home sempre hi ha una gran dona" fou una realitat en el cas d'aquesta parella d'escriptors que avui recordem i d'alguna manera tenim entre nosaltres.

El Mas Ferran de Pol, cruïlla de cultures

M. Assumpció Ribas

La primera vegada que vaig travessar el barri de ferro del mas Ferran de Pol i vaig recórrer el caminal fins a la casa, era a principi de l'any 1969 i jo tot just tenia quinze anys. Hi entrava amb admiració prèvia, perquè els llibres eren la meva gran passió d'ençà que havia après a llegir, i poder conèixer un escriptor de carn i ossos en el domicili familiar, en el seu entorn més íntim, em semblava un enorme privilegi.

Fins aleshores em sembla que no m'havia fixat mai en aquesta masia dels segles XV-XVI, una de les més antigues d'Arenys de Munt, en part perquè jo havia viscut sempre a la banda oposada del poble i no devia pujar gaire per aquests verals, i en part perquè, sense ser-ne conscient, gaudia del privilegi de viure en un indret on una casa d'arquitectura tradicional catalana, que disposés d'un hort i fos arran d'una riera –en aquest cas la del Panagall– no era cap fet insòlit per mi, sinó que formava part de la normalitat més absoluta.

En aquells moments hi entrava perquè en Ferran de Pol m'havia contractat per fer de secretària al despatx d'advocat que tenia obert a Arenys de Mar, la seva vila nadiua. L'expectació amb què hi acudia no es va veure defraudada. La porta del mas s'obria a un món diferent de l'habitual, ric de sensacions i de vivències. En aquell punt de l'espai i del temps hi confluïen com per art de màgia èpoques i ambients diversos, que a mi, jove com era, em van impressionar profundament.

El més aparent era el marc català d'un mas edificat, com ja he dit, a la darreria del segle XV o a principi del XVI, amb finestra gòtica inclosa, que havia pertangut durant generacions a la família Noé fins que un hereu escampa, aficionat al joc, va dilapidar tot el patrimoni. Després havia passat a mans de Feliu Graupera, un barceloní que un grup d'incontrolats va matar durant la guerra civil. Quan en tornar de l'exili l'any 1949, el va adquirir Ferran de Pol, en fer-hi les reformes que li semblaren convenients per adaptar-lo a les seves necessitats, encara hi va trobar aparedada una arqueta que contenia documents antics referents al mas. Una arqueta que va conservar fins a l'any 1974, quan es van vendre el mas per anar a viure en un pis d'Arenys de Mar, davant mateix de la platja. Aleshores la va restituir als descendents dels amos originaris: la família Noé. (1)

Però així que traspassaves la porta de vidres emplomats d'aquesta casa pairal catalana, t'acollia un interior inesperat. De sobte, pel sol fet de travessar el llindar, t'introduïes en un ambient ben britànic: escalfapanxes a la majo-

ria d'estances, mobles de color verd o groc, un parament de cuina propi de tradicions gastronòmiques no mediterrànies. La muller de Ferran de Pol, la gal·lesa Esyllt T. Lawrence, per combatre una mica l'enyorament, havia transformat l'interior del mas en un petit bocí del seu país d'origen. Prenent el te amb ella vaig descobrir i apreciar aquest gust nou per a mi, mentre la sentia lamentar-se que aquí, en aquest país, ens menjàvem la mantega rància però que com que no n'havíem tastat mai de fresca, deia, per això donàvem per bona la que teníem.

Aquest comentari no és tan anecdòtic com pot semblar a primera vista. És una mostra de la imatge global que l'Esyllt tenia de la nostra terra, que va conèixer en plena –i resclosida– època franquista. Educada en el rigor intel·lectual de Cambridge, trobava fluix l'ensenyament de les nostres universitats i deplorava que, així i tot, la majoria de dones d'aquí encara no poguessin accedir-hi. Potser per fer-me'n conscient a mi –que només havia tingut a l'abast mantega rància–, es va interessar sempre per la discriminació que els pares d'una amiga meva feien entre ella i els seus germans masclés a l'hora d'estudiar o de col·laborar en les feines de la casa; em recomanava repetidament que llegís *El quadern daurat* de Doris Lessing, pel seu aspecte feminista; o em comentava amb indignació que les dones de Turquia havien de caminar dues passes més enrere que el seu marit.

El mas resultava, en definitiva, un viu reflex del matrimoni entre Ferran de Pol i Esyllt T. Lawrence: un català i una gal·lesa. Però encara hi havia un tercer element molt important en aquesta trena d'ambients diversos que hi confluïen. En aquell moment, al tombant de la dècada dels setanta, els temps de Mèxic, el país on havia viscut deu anys d'exili i on va conèixer la seva esposa, continuaven essent una realitat viva per a Ferran de Pol. Més que la guerra civil o els anys de joventut anteriors al conflicte. En parlava sovint: de la fundació dels *Quaderns de l'Exili*, de la gent amb qui s'havia relacionat, de la vida que feien allà. Eren un records vitals, càlids, intensos. Tot aquest món –que durant la dècada dels cinquanta, la primera que va passar al mas, havia plasmat i recreat en els seus millors llibres: *Abans de l'alba*, *La ciutat i el tròpic*, *Érem quatre*–, tot aquest món encara es feia present en la quotidianitat arenyenca. Mantenia relació epistolar amb els escriptors Pere Calders, Joan Sales o Vicenç Riera Llorca, que havien estat companys seus a l'exili mexicà. Ferran de Pol sempre es va enyorar una mica d'aquell país, però deia que no el volia tornar a visitar perquè sabia que el trobaria molt canviat, massa diferent del record que en conservava i que de cap manera no volia malmetre.

L'any 1971, el darrer que hi vaig treballar, vaig passar més temps en aquest mas que al despatx d'Arenys de Mar. L'Esyllt havia tingut un despreniment

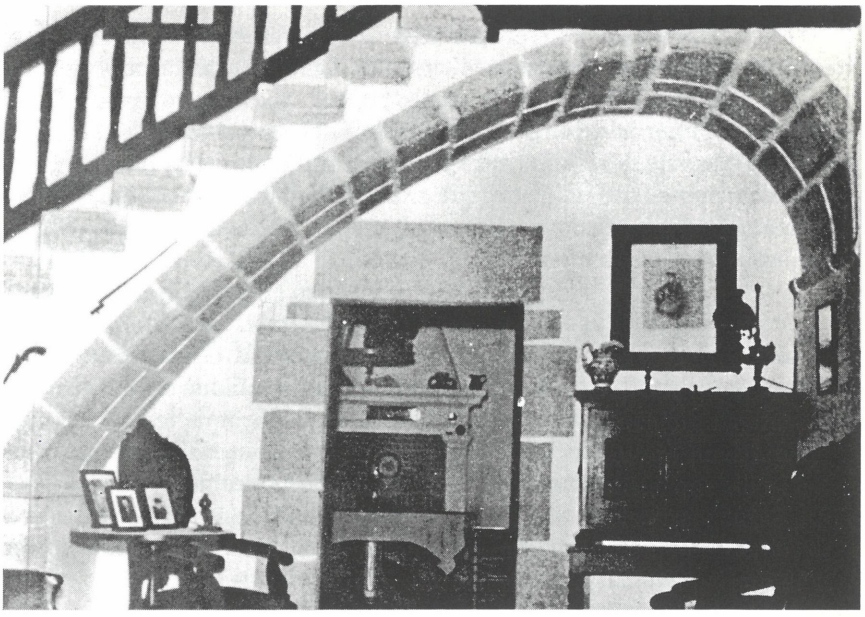

Detall de l'interior del mas Ferran de Pol, a la riera del Panagall. Mas datat entre final del segle XV i inici del XVI. La foto mostra com estava decorat per Lluís Ferran de Pol i la seva família.
(Fotografia treta del llibre *Història dels catalans*. F. Soldevila. Ed. Ariel. 1996)

de retina i amb prou feines hi veia. Després d'una operació fallida en una prestigiosa clínica de Barcelona, va recórrer als oftalmòlegs de Londres perquè li solucionessin el problema. Entre intervenció i intervenció, però, jo m'estava molt amb ella perquè no hagués de passar tantes hores sola, mentre mecanografiava en net el llibre *De lluny i de prop*, que Ferran de Pol acabava d'escriure.

En aquesta miscel·lània, hi havia reproduïda una carta que havia rebut al camp de concentració de Sant Cebrià del Rosselló, escrita des d'Anglaterra per un company que, gràcies al Comitè Britànic d'Ajut a Espanya, havia pogut abandonar el camp quan ja estava a punt de morir. Permeteu-me que us en llegeixi un fragment:

"Jo visc en una casa que es troba en un extrem del parc de la finca de Lord X. Just vora la casa hi ha un llac magnífic on evolucionen tot el dia uns menuts ànecs australians, i, ben sovint, m'encanto en contemplar-los. Tenen la gràcil particularitat que, per atrapar els peixos de què viuen, fan uns saltirons i es capbussen i s'estan després molta estona sota l'aigua. Afegeix-hi altres ànecs vulgars, algunes oques i uns cignes infatuats i anti-

pàtics que fan lliscar el seu buit orgull damunt l'aigua. El lloc està tot ell rodejat d'àlbers i de roures de copes immenses. A les branques d'un d'aquests roures han fet niu unes cigonyes que sovint m'alegren amb la majestat d'un vol que fa oblidar les proporcions poc agradables del seu cos.

"Enmig del parc que voreja el llac, en una matisada simfonia de cants i plomatges, es troben la merla i el pinsà, la tórtora, el tudó, el corb. Quan menys l'esperes, un faisà confiat i suficient et recorda el caràcter aristocràtic del lloc amb el seu vistós plomatge."

Ferran de Pol, en reproduir-la, va ometre el nom de l'autor de la carta; per tant, en aquells moments, jo no sabia que havia estat escrita per un poeta que m'era familiar perquè a casa l'havien conegut i me'n parlaven i del qual el meu pare assegurava que era molt rigorós en qüestions de llengua: en Domènec Perramon.

Es clar que l'estat d'ànim de Ferran de Pol quan va rebre aquesta poètica carta al camp de concentració, ple de polls, passant fam i patint humiliacions, no devia pas ser el més idoni per apreciar-ne les subtileses estètiques. Per això, al seu torn, escriu en el seu dietari:

"La carta em deixa preocupat: la llegiré als companys de captivitat?... Jo comprenc tot el que em diu, fins i tot aquests estranys sentiments d'incomoditat. També voldria que els nostres soldats participessin del banquet de bellesa d'uns llocs tan escollits i delicats... Però, francament, no em sento gaire segur de com es prendran les gracioses evolucions dels ànecs d'Austràlia i els colors sumptuosos dels faisans... Em penso que tota aquesta al·lusió gallinàcia, per noble que sigui, els faria més peça a la cassola. És molt difícil entendre des d'aquí –vull dir des de la fam, des de la misèria– aquest doll d'esteticisme" (...).

Aquesta no és l'única carta de Domènec Perramon que es conserva en l'epistolari de Ferran de Pol. Dos escriptors, doncs, que de lluny o de prop, si em permeteu el joc de parafrasejar el títol del llibre de Ferran de Pol que us acabo d'esmentar, dos escriptors que es van relacionar entre ells i amb el nostre poble. (2)

Aquí vaig refermar el sentit de pertinença a Catalunya i l'afició per la literatura que ja m'havien inculcat de petita a casa. Aquí se'm va desvetllar l'interès, que m'ha acompanyat sempre, per dos països que en certa manera dec tenir mitificats: Gran Bretanya i Mèxic. En aquest mas, com ja he dit al començament, hi confluïren, com per art de màgia, èpoques i ambients diversos, que a mi, jove com era, em van impressionar profundament.

Per això m'alegro que aquesta casa on Ferran de Pol va viure durant vint-i-cinc anys, sobrevisqui ara, com una illa, enmig de l'avanç imparable d'impersonals i agressives estructures de ciment. Que la seva arquitectura senzilla, feta a la mesura humana, i que tan bé harmonitzava amb l'entorn mediterrani de vinyes i cirerers, pinedes i alzinars, perduri com un símbol de la nostra identitat.

Gràcies a la M. Àngels Salichs per haver contribuït a fer-ho possible.

1. Dec la informació que fa referència a la família Noé, a una de les seves descendents, Assumpta Farré. Pel que fa al Sr. Graupera, n'he de donar les gràcies a la meva mare, Eulàlia Vives i Torrent, i d'haver-ne sabut el nom de fonts, Feliu, a Francesc Forn.

2. Vaig tenir coneixement de les cartes de Domènec Perramon a Ferran de Pol, gràcies a Enric Maass i Josep-Vicent Garcia.

EL MEU FERRAN DE POL

Josep-Vicent Garcia i Raffi

"Vida i obra, obra i vida, si no una identitat absoluta, haurien de ser, almenys com el perfum i la flor, com el sanglot i la pena"

Lluís Ferran de Pol a *Quaderns de l'exili.*

Il·lustríssim senyor alcalde d'Arenys de Munt, familiars i amics de Lluís Ferran de Pol i Esyllt Thomas Lawrence, senyores i senyors:

Bon dia! Vinc de València perquè vull celebrar la restauració del Mas de Ferran de Pol i perquè, de bell nou, vull retre homenatge al meu Ferran de Pol. Vinc de València amb els ulls cansats, però plens de llibertat. Ahir, sis de maig, milers de valencians reclamaren la necessitat de compartir el nostre futur amb els germans dels Països de llengua catalana. Ahir milers de ciutadans cantàrem i cridàrem prou a l'extermini de la nostra cultura i a la destrucció del nostre territori. I, precisament, la defensa per existir com a poble fou una de les idees per les quals Ferran de Pol lluità tota la vida.

I també una manera de dir no a l'extermini, és dir no a l'oblit dels nostres escriptors. La història del meu interès per Ferran de Pol comença l'estiu del 1987 quan una amiga, Carme Manuel, em va contar que havia conegut a Gal·les una parella d'escriptors singulars: el català Lluís Ferran de Pol i la gal·lesa Esyllt Thomas Lawrence. El seu comentari em va fer encuriosir, tafaner com sóc, per l'obra d'aquest autor del qual en desconeixia tot. Era un nom vague citat en alguna de les classes de la Universitat. Primerament, vaig buscar tots els seus llibres, que eren difícils de trobar –i més encara a València!– i en llegir-los vaig descobrir un gran narrador que m'atreia força i que escrivia en una llengua modèlica. Quin català el de Ferran de Pol!

El vaig conéixer personalment el novembre del 1990. Aquesta visita em va colpir profundament. Ja sabem que la memòria sempre conserva el que més impacta la nostra sensibilitat. Recorde ben vivament, com a boqueta nit, en aquell balcó encristallat davant de la mar, Ferran de Pol parlant de la batalla de l'Ebre es va emocionar. Crec que precisament allí, vaig decidir dedicar els següents anys de la meua vida a l'estudi de la seua obra. A més, jo que havia viscut tres mesos al País de Gal·les i que havia simpatitzat amb la causa

nacionalista gal·lesa, sentia una altra atracció: Esyllt T. Lawrence. Era com si de sobte s'agruparen en una parella dos dels temes que m'apassionaven aquells anys.

A partir d'aquell moment –i crec que no exagere–, Ferran de Pol es va convertir gairebé en una obsessió per mi. Vaig cercar insistentment qualsevol paper de l'escriptor o que en parlara. A més, vaig iniciar –el 1991– una ordenació provisional del seu arxiu, que era un munt de papers desordenats: alguns venien de l'interior d'aquest Mas i d'altres havien eixit del despatx de Pas sota Estudi d'Arenys de Mar.

Així, doncs, vaig començar la redacció d'una tesi doctoral (llegida el setembre del 1996) sobre un escriptor que m'interessava molt. Una conversa amb la professora Maria Campillo em va acabar de convèncer de la ideoneïtat de la tria, em va obrir definitivament la investigació. Era un treball que ell mirava amb perplexitat, però amb il·lusió. No acabava d'entendre la perseverança d'aquest valencià que insistia a trobar papers ací i allà i obsessivament preguntava per dades massa antigues per a la seua fràgil memòria. Recorde com mirava les meues entrades i eixides del pis carregat de bosses i carpetes i em deia rient: "Quin noi! Sempre carregat!" Així, en una dedicatòria d'una edició escolar de «El centaure i el cavaller» m'escrigué: «A Josep-Vicent, un xic avergonyit de la feina que li dono, amb tot l'afecte.»

Posteriorment, i ja endinsat en l'estudi, vaig veure que era impossible descobrir al nostre país més detalls sobre Mèxic –el país de l'exili de tants catalans, inclòs Ferran de Pol. Així, doncs, marxí el 1993 fins al país centreamericà per resseguir les petjades biogràfiques i periodístiques de l'escriptor. El seu exili des del juny del 1939 fins al juny del 1948 és un referent biogràfic que restà gravat per l'activitat literària i el record de Ferran de Pol i valia la pena endinsar-s'hi. En la nostra cultura –tan plena de deficiències– quan t'interessa molt un tema acabes fent-ne un treball, un llibre moltes vegades. Quan vaig començar a llegir les primeres coses sobre Ferran de Pol, pensí que algú hauria d'explicar què li va passar a Mèxic i quines conseqüències en tingué.

Per Nadal del 1994 Ferran de Pol i Esyllt Thomas Lawrence van prendre una decisió que m'afectava profundament i alhora m'emplenava de responsabilitat. Eren uns moments durs perquè la malaltia d'Esyllt ja havia avançat massa i els dos mostraven una immensa preocupació. Em van fer dipositari de tots els seus papers fins que es prenguera una decisió final sobre el futur d'aquell arxiu i de la biblioteca. Aquesta responsabilitat refermava una mica més la relació amb unes persones que només coneixia des de feia quatre anys. Crec que aquell dia –ho veig ara amb el temps– vaig quedar lligat definitivament a

Lluís i a Esyllt i a la vila d'Arenys de Mar. Després de la mort de Lluís i Esyllt –el 1995– vaig fer-me càrrec –per decisió testamentària de l'escriptor i de l'Ajuntament d'Arenys– de la catalogació dels papers de Ferran de Pol i d'Esyllt. Així mateix, Teresa Bertran era l'encarregada de fitxar la biblioteca dels escriptors. He de recordar –ara i ací– que l'Ajuntament d'Arenys de Mar és l'hereu literari de l'obra de tots dos escriptors.

Realment, he viscut moltes coses amb Ferran de Pol, amb la seua obra, amb els seus amics... La fascinació pel món de Ferran de Pol m'ha portat a escriure centenars de pàgines que, com és lògic, s'han integrat i s'han interferit en la meua vida. Ara bé, tota aquesta feina no l'haguera feta mai sense la paciència de Glòria, que aprengué a conviure amb mi i amb la meua dèria per Ferran de Pol. La seua obra m'ha acompanyat en aquests anys en moments bons i dolents. Rellegia *La ciutat i el tròpic* quan va nàixer el meu fill Ferran, bressolat per aquesta prosa, en una eterna matinada. Presentava, però, el meu primer llibre sobre l'autor quan un germà meu anava morint-se a la ciutat d'Alacant.

Aquesta dècada de relacions personals i literàries amb Lluís i Esyllt, amb la seua obra i amb Arenys, m'ha deixat una sèrie d'aprenentatges, de coneixences, de sentiments.

Gràcies a Ferran de Pol he comprés el valor del periodisme i la repercussió que pot tenir en l'obra d'un escriptor. Ell, en un exemple d'integració cultural, assumí l'interès del diari on treballava –*El Nacional*– per aprofundir en el paper de les cultures precortesianes a Mèxic; i a través d'ell he pogut endinsar-me en les dues branques principals de les cultures de Mesoamèrica: la maia i l'asteca o nàhualt. El seu treball periodístic serà important per a la realització de dues obres: *Abans de l'alba* i *Érem quatre*.

Amb Ferran de Pol també he comprès com la literatura pot esdevenir un homenatge a una cultura i a una realitat viscuda: la mexicana. I és que realment, l'escriptor no deixà de parlar-ne fins que explicà –des de diferents òptiques– el trasbals humà i cultural que havia tingut. És un plaer –ben recomanable– caminar entre els edificis de les ciutats precolombines i recordar passatges d'*Érem quatre*. O, enmig d'un camp del joc mític de pilota, imaginar l'Averneta d'*Abans de l'alba* asseguda als graons tot esperant el triomf del Llevantó. I crec que és ací, sota els porxos d'aquest mas, on he de demanar-vos que llegiu els seus llibres. Correu avui mateix a cercar-los i escampeu arreu la seua literatura.

Però encara hi ha més. En l'evolució de l'escriptor, l'estada a Mèxic va transformar també d'una manera aclapadora el seu pensament. L'activitat políti-

ca nacionalista d'abans de la guerra no va apaivagar-se a l'exili. I és realment admirable la tenacitat d'aquells exiliats per reflexionar i escriure sobre l'ensorrada de la Catalunya republicana i imaginar un país lliure. D'aquell moment, destacaria la convicció que tenia Ferran de Pol i la resta del grup de *Quaderns de l'Exili* dels Països de Llengua Catalana, una visió precària però valenta donades aquelles circumstàncies i les actuals. Ell ha estat un dels membres de la seua generació que més clar ha tingut la idea de redreçament nacional lligat al concepte de Països de llengua catalana.

Gràcies, doncs, a Ferran de Pol, he comprès definitivament que el meu país no acaba a Vinaròs, no mor a la Sènia, sinó que continua nord enllà si més no fins als Arenys, fins a aquest mas, testimoni de vides, cruïlla de memòria.

Gràcies al nostre escriptor arenyenc he cercat els camins perduts de la memòria. He recuperat i he après el que va significar l'exili de milers de republicans i les misèries dels camps de concentració. Per ell vaig descobrir l'immens llegat de dignitat que ens transmet l'exili. Ara bé, tot i que de Ferran de Pol he après molt, en destacaria, però, una cosa: no ens hem de sentir mai uns vençuts.

Avui, malauradament, en aquest Mas no hi és Lluís Ferran de Pol ni Esyllt Thomas Lawrence. La maleïda mort ens ha guanyat la batalla. Però tenim la memòria. I la nostra memòria és plena d'arrugues, forats i pedaços però viva. I la memòria no vol dir nostàlgia del passat. Hem de sentir que tot és present, que tot és futur.

Com escriu el poeta valencià Marc Granell en el seu llibre *Corrent de fons:* «La memòria és un cos, aquest tan jove,/ que us saluda amb un somni grandiós i perfecte/ vivint la mirada.»

Moltes gràcies.

Lluís Ferran de Pol i la seva esposa, Esyllt T. Lawrence, al mas

CRONOLOGIA Josep-Vicent Garcia i Raffi / Francesc Forn i Salvà

Lluís Ferran de Pol (Arenys de Mar, 1911 - 1995)
Cronologia de l'etapa en què Lluïs Ferran de Pol residí al mas d'Arenys de Munt: 1949 - 1974

1949
- A les acaballes estableix la residència amb Esyllt en un mas del rial del Panagall, a Arenys de Munt.
- Exerceix d'advocat (Col·legi d'Advocats de Barcelona) a Arenys de Mar i Arenys de Munt fins a la seua jubilació.

1950
- «Boisard», del recull de contes Tríptic, és seleccionat –gràcies a Salvador Espriu– a *Antologia de contistes catalans* (1850-1950) de Joan Triadú.

1951-1954
- Redacta *Històries d'abans de l'alba. Llegendes maies*, que es transformarà en *Abans de l'alba* (1954), novel·la en forma de faula de les cosmogonies dels pobles maia-quitxés recollides al Pópol-Vuh que ja havia començat a Mèxic, fruit del seu estudi i interès per la literatura precolombina.

1956
- L'editorial Selecta publica *La ciutat i el tròpic*, premi de narracions Víctor Català de l'any 1955. Els contes havien estat escrits entre el maig de l'any anterior i el setembre d'aquest any. La revista *Serra d'Or* la considera el 1964 un dels millors reculls de narracions del període 1939-1963, amb *Cròniques de la veritat oculta* i *Gent de l'alta vall* de Pere Calders i *Mites* de Jordi Sarsanedas.

1960
- Publicació d'*Érem quatre*, una altra obra sentida a Mèxic. L'edició íntegra serà del 1984 en una col·lecció dirigida per Montserrat Roig qui veia la novel·la com una de les millors de la postguerra en llengua catalana.
- Un article a *Serra d'Or* enceta les seves col·laboracions periodístiques en català, única llengua que ha fet servir a Catalunya des del seu retorn de l'exili.
- Durant els anys 1960, 1961 i 1962 impartirà un curset de català a la biblioteca popular P. Fidel Fita d'Arenys de Mar.

1962
- Tradueix juntament amb Esyllt T. Lawrence, *Siwan (La corda del penjat)* de Saunders Lewis, escriptor i polític símbol del nacionalisme gal·lès. Mai no ha estat representada en català.

1963
- Es fa càrrec durant aquest any de la secció de poesia i teatre enregistrat de la casa editora Vergara. Publica un disc sobre poesia mística espanyola amb les veus dels actors Núria Espert i Carlos Lemos. Els seus projectes de literatura catalana són aturats la qual cosa provoca la seva dimissió.
- Acaba la seua primera obra de teatre, *Costa Brava*. Responia, inicialment, a la crida que havia fet l'Agrupació Dramàtica de Barcelona l'abril del 1958 per tal d'interessar els escriptors catalans pel teatre. Opta, sense èxit, al premi Josep Maria de Sagarra convocat aquest any per primera vegada.
- Col·labora amb Joan Sales en la venda per subscripció del Club dels Novel·listes al Maresme.

1966
- Publica *Miralls Tèrbols* (amb segona edició definitiva del 1986) que era l'inici d'una sèrie novel·lística «Saga del Somni i de l'Amargor» de cinc obres que no va arribar a escriure.
- Proa publica –amb traducció i estudi preliminar de Ferran de Pol– *El vell i la mar* d'Ernest Hemingway, considerada per Joan Triadú una de les millors edicions que s'hagen publicat en qualsevol llengua.

1967
- Escriu reportatges i articles d'opinió a la revista *Tele-Estel* fins a la seva desaparició.

1968
- Participa en un homenatge popular a Pompeu Fabra a Arenys de Mar.
- Assisteix a les tertúlies a la Biblioteca d'Arenys. Tenen lloc els dissabtes i entre altres persones hi prenen part Josep M. Pons i Guri, Fèlix Cucurull, Jordi Palomer, etc.
- Redacta el primer acte d'una versió teatral d'*Abans de l'alba* anomenada provisionalment *Història de la princesa que vivia a l'infern.*

1969
- Per l'estiu comença la seva col·laboració continuada a *Vida Parroquial* d'Arenys. Té especial importància la seua secció infantil Racó de la Mainada (1969-1980).
- Imparteix un curs de català amb Margarida M. Tura i Soteras —bibliotecària d'Arenys— que tornarà a repetir-se els anys 1970 i 1971.
- *Antología de los cuentos de Ferran de Pol*, en edició bilingüe i traduïts al castellà per José Batlló.

1971
- Escriu «El Barrera que jo he conegut», catàleg de l'exposició Homenatge a Joan Barrera Ferrer. Reinicia així els escrits sobre art que tant havia fet a Mèxic. Anys més tard escriurà sobre l'obra de Enric Maass, Jordi Coll, etc.

1972
- Prepara per a la revista *Cuadernos para el diálogo* l'assaig «La Revolución y la pintura mural mejicanas» en un monogràfic sobre Amèrica Llatina que la censura prohibeix.

1973
- Edita *De lluny i de prop*, volum on aplega articles, assaigs dispersos en revistes i on publica en català el diari del final de la guerra i l'estada en el camp de concentració de Sant Cebrià.
- La reedició d'*Abans de l'alba* com a llibre per a l'ensenyament de l'idioma assoleix un èxit editorial considerable durant diversos anys, amb vuit edicions.
- Conrea la literatura infantil i escriu contes que publica a *Tretzevents* i *Cavall Fort*.

1974
- Participa en l'obra col·lectiva *Quinze són quinze* preparada per Emili Teixidor.
- Col·labora al diari *Tele-Exprés*.
- Es tradueix al gal·lès del conte «La lletra» («Y Llythyr»), a càrrec d'Esyllt T. Lawrence i Victor John dins l'antologia de contes de la literatura universal, *Storïau Tramor*.
- La participació a la nadala Àngel Guimerà en el cinquantè aniversari de la seva mort (1845-1924) de la Fundació Carulla-Font retorna el seu interès sobre l'obra del dramaturg.
- Se'n van a viure al pis de la Platja Cassà d'Arenys de Mar.

A Arenys de Munt:

Maig 1949
- Presa de possessió del nou alcalde, Josep Mas Muñoz.

Des de 1955
- Es començaren a notar els canvis que transformarien el poble en tots els aspectes: urbanístic (carrers, clavegueres, complex esportiu,...), econòmic (instal·lació de noves empreses) i social, que varen portar el que era un poble rural a una població industrial i moderna.

1957
- L'entitat "Amigos de Arenys de Munt" organitzà diferents activitats culturals per tal de millorar el panorama cultural local.

1960
- Inici d'un fort corrent immigratori. La barriada de Sant Carles acollí els nouvinguts.
- Des del 1960 el Centre Moral donà un recolzament, a nivell local, a la Nova Cançó i organitzà diferents actes en suport de la llengua catalana.

1961
- Mossèn Costa Pau, acabat d'arribar a la Parròquia, sacsejà l'ambient social i religiós del poble amb noves propostes allunyades de la ideologia catòlica oficial. Mossèn Costa Pau creà l'Agrupament Escolta Sant Martí.

1962
- Forta nevada.

Octubre de 1965
- Fortíssima rierada que provocà la mort d'una persona del carrer Nou.

1965
- S'inicià la construcció de diferents urbanitzacions a l'entorn del nucli urbà.

Maig de 1968
- Presa de possessió del nou alcalde, Pere Torrent.

1972
- Inauguració de la nova biblioteca a la rambla Generalísimo Franco, 5 (actual sala d'exposicions).

1973
- Constitució de la junta directiva del cine-club "Llanterna", entitat que encetà un àmbit de discussió democràtica. S'organitzaren els primers cursets de català.

A Catalunya:

Març 1951
- Vaga de tramvies a Barcelona, una de les primeres mosres de rebuig del franquisme.

1953
- Firma dels acords entre els EEUU i el govern espanyol.

1959
- El govern espanyol, amb els tecnòcrates de l'Opus, aprovà el Pla d'Estabilització, que suposà l'entrada de ple de l'economia espanyola dins del sistema capitalista.
- Creació d'ETA.
- Inici de la publicació de la revista *Serra d'Or*.

1960
- Començà el *boom* turístic. El turisme ajudà a compensar la deficitària balança comercial espanyola.
- Al gener, Quico Sabater, un dels darrers maquis, fou mort a Sant Celoni per trets de la Guàrdia Civil.
- Al maig, Fets del Palau de la Música Catalana. Consell de Guerra i presó per a Jordi Pujol.
- Des de 1960 s'anà estenent l'oposició al règim franquista.

1962
- Creació de CCOO, sindicat lligat al PCE.

1969
- Creació de la CCFPC (Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya), plataforma integrada per ERC, MSC-Moviment Socialista de Catalunya, PSUC i UDC.

1971
- Creació de l'Assemblea de Catalunya. A l'entorn de quatre punts: llibertat, amnistia, Estatut d'autonomia i coordinació amb les altres forces democràtiques de l'Estat. L'Assemblea aglutinà nombroses organitzacions i entitats cíviques, socials, polítiques i culturals.

1973
- Començà la forta crisi econòmica internacional a causa de l'increment dels preus dels hidrocarburs.
- Assassinat del president del govern, l'almirall Carrero Blanco. Arias Navarro és el nou president del govern.

Ajuntament
d'Arenys de Munt

Col·labora:

Escola Bressol "la caseta amagada"
Arenys de Munt